

13

**Şırnak Aşiretlerinin
Millî Mücadeledeki
Tutumları**

**Attitudes
of Şırnak Tribes to
the National Struggle**

Ahmet Gülenç

Şırnak Aşiretlerinin Millî Mücadeledeki Tutumları

*Ahmet Gülenç**

Özet

Dünya siyasetine hâkim devletler ile bu devletlerin politik ve ekonomik hedefleri arasında bulunan görece zayıf devlet ve toplumları arasında süregelen mücadele, I. Dünya Savaşı ile zirve noktasına ulaşmıştır. Bu süreçte oldukça zayıflayan Osmanlı Devleti'nin Anadolu'ya sıkıştırılmış halkı yeni bir mücadele dönemi ile karşı karşıya kalmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında toplum-devlet ilişkileri ve bu ilişkileri sekteye uğratmaya çalışan misyoner unsurlar ile İtilaf devletleri işbirlikçilerinin çalışmaları, Anadolu halklarının kaderi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da etkin bir güç unsuru olarak öne çıkan aşiretler, İtilaf devletlerine hizmet eden misyoner güçlerin hedefi haline gelmiş ve bu misyonerler aşiretleri kendi taraflarına çekmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Anadolu topraklarının dört bir tarafında ortaya çıkan işgal girişimleri ve misyoner faaliyetleri Şırnak çevresinde de görülmüştür. Coğrafi olarak Van, Bitlis ve Diyarbakır vilayetlerinin sınırlarında yer alan Şırnak'ın bu dönemde İngiliz hâkimiyetindeki Musul'a yakın olması önemini daha da arttırmıştır. Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiret ağalarına gönderdiği ve Anadolu'nun içinde bulunduğu şartları ve başlattığı mücadelenin ana hatlarıyla özelliklerini dile getirdiği mektuplarında Şırnak aşiret ağalarının isimleri de yer almıştır. Mondros Mütarekesi'nden sonra Mustafa Kemal'in liderliğinde Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir şubesi de Şırnak'ta kurulmuştur. Bu dönemde Şırnak aşiret ağalarının Millî Mücadele'ye bağlılıklarını bildirmeleri, İngilizleri ve onların destekçilerini rahatsız etmiştir. Bu çalışmada, Millî Mücadele'ye yerel bir perspektiften bakılarak Şırnak ve çevresinde yaşanan gelişmeler ve Şırnak aşiret ağalarının bu dönemdeki faaliyetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırmanın temel kaynakları konu ile ilgili Osmanlı Arşivi'nde yer alan vesikalar ve döneme ait Şırnak halkının elinde bulunan belgelerdir. Çalışma, Millî Mücadele'nin Güney ve Doğu cepheleri ile ilgili araştırmalara katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler

Millî Mücadele, Şırnak, Şırnak Aşireti, Şırnak Ağaları

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, ahmetgulenc[at]trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1626-7271

Attitudes of Şırnak Tribes to the National Struggle

Abstract

The ongoing struggle between the powers that dominate world politics and the relatively weak states and societies that are between the political and economic goals of these states reached its peak with World War I. In this process, the people of the Ottoman Empire, which had weakened considerably in the process, were squeezed into Anatolia and faced a new period of struggle. During the years of the War of Independence, society-state relations and the work of the missionary elements and the collaborators of the Entente states who tried to disrupt these relations had a decisive impact on the fate of the Anatolian peoples. Especially in Eastern and Southeastern Anatolia, the tribes, which came to the forefront as an effective power element, became the target of the missionary forces serving the Allied powers, and these missionaries carried out various activities to attract the tribes to their side. The occupation attempts and missionary activities that emerged all over Anatolia were also seen in the vicinity of Şırnak. Geographically located on the borders of Van, Bitlis and Diyarbakır provinces, Şırnak's proximity to Mosul, which was under British rule during this period, increased its importance even more. The names of Şırnak tribal leaders were also included in the letters Mustafa Kemal sent to the tribal leaders in Eastern and Southeastern Anatolia after the Erzurum Congress, in which he outlined the conditions in Anatolia and the main characteristics of the struggle he launched. After the Armistice of Mudros, a branch of the Anatolian and Rumelia Association for Defence of National Rights, which was established in various cities of Anatolia and Rumelia under the leadership of Mustafa Kemal, was also established in Şırnak. During this period, Şırnak tribal leaders declared their loyalty to the National Struggle, which disturbed the British and their supporters. In this study, by looking at the National Struggle from a local perspective, information about the developments in and around Şırnak and the activities of Şırnak tribal elders during this period is given. The main sources of the research are the documents in the Ottoman Archives and the documents held by the people of Şırnak during the period. The study will contribute to research on the Southern and Eastern fronts of the National Struggle.

Keywords

National Struggle, Shernak, Tribe of Shernak, Agha of Shernak

1. Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nda tarafı olduğu İttifak devletlerinin yenilmesi ile Osmanlı Devleti, şartları ağır bir ateşkes antlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştı. Uzun senelerden beri savaşlarda mücadele eden Anadolu halkı fakir ve yorgun düşmüş; İtilaf devletleri Osmanlı ordusunun elinde bulunan silahlara el koymuş ve yurdun dört bir tarafında işgal hareketlerine başlamıştı.¹ Türk Milleti, Mondros Mütarekesi'ni başlangıçta tevekkülle karşılamıştı ancak İtilaf devletlerinin mütareke şartlarını bozmaları ve azınlıkların memleket dâhilinde taşkınlıklara başlamaları toplumu millî bir uyanışa sevk etti. Memleketin bütünlüğünü korumak üzere kurulan cemiyetler, dernekler ve partiler barışçıl yollarla kurtuluş çareleri aramaya başladılar.² Bu dönemde Gazi Mustafa Kemal'in liderliğinde Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti şubeleri yurdun düşman işgalinden kurtarılması için teşkilatlandı.

Mondros Ateşkes Antlaşması akabinde yurt genelinde başlayan işgal hareketlerine karşı Anadolu'nun güney doğusunda yer alan Şırnak'ta, Millî Mücadele döneminde (1918-1923) yaşanan gelişmeler, İngilizlerin bölgedeki faaliyetleri, aşiretlerin tutum ve tepkileri ile mücadeleye destek veren aşiret ağaları bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Çalışmada, döneme ait Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan merkez-taşra yazışmaları ve halkın elinde bulunan belgeler kullanılarak konunun etraflı bir şekilde literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

2. Şırnak Aşiretleri

Şırnak aşiretleri, aynı kan bağından meydana gelen kabilevi aşiret tipinde³ örgütlenmişlerdir. Aşiretler, yukarıdan aşağıya doğru; konfederasyon, aşiret, kabile (bavik, sülale) ve hane/ev (malik) şeklinde kendi içerisinde hiyerarşik bir düzene sahiptirler.⁴ Şırnak ve çevresindeki aşiretler dört konfederasyondan (aşiret üstü yapılanma) meydana gelmektedir. Bunlar Şohsor (Çihsor), Şillet (Şilit), Hacı Beyran (Hacı Behram/Bayram) ve Dêhi konfederasyonlarıdır. Bu konfederasyonları meydana getiren aşiretler ise şunlardır: Şohsor (Çihsor) Konfederasyonu Miran,⁵ Dideran,⁶ Elikan,

¹ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Ankara: 1927, s.2-3.

² M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.3-7; Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014, s.77.

³ Ziya Gökalp'e göre eğer bir aşiretin ağırlık noktası semiyede (klan) ise, semiyevi aşiret, ağırlık noktası batında (soy ya da kuşak) ise batını aşiret, ağırlık noktası amarede (konfederasyon) ise amarevi aşiret, ağırlık noktası kabiledede ise, kabilevi aşiret olur, eğer ağırlık noktası şa'b'da ise il (aşiret mahiyetinde değil, küçük bir millet tabiatındadır) ortaya çıkar. Arap ve Kürt aşiretleri kabilevi aşiret tipine girerken, Türk aşiretleri il tipi aşirete girer. Bkz. Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011, s. 27-28.

⁴ İbrahim Baz, Nurdan Şarman, Gazal Cengiz, Şahin Ölgün, *Şırnak Aşiretleri ve Kültürü*, Ed. İbrahim Baz ve Nurdan Şarman, Ankara: Şırnak Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, 2015, s. 43-45.

⁵ Aşiret hakkında bkz. Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivine Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2001, s.110.

⁶ Dideran veya Duderan aşireti hakkında bakınız: Ahmet Özer, *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*, Ankara: Elips Kitap Yayıncılık, 2003, s.49.

Soran, Garisan aşiretlerinden meydana gelmektedir. Şillet (Şilit) Konfederasyonu Batuyan, Kiçan, Tayan, Herikan, Musareşan aşiretlerini kapsar. Hacı Beyran (Hacı Behram/Bayram) Konfederasyonu Sperti, Giteyan, Haveri (her üçü de göçer), Goyan (yarı göçer), Şırnak ve Silopi bölgelerinde yaşayan aşiretlerden meydana gelir. Dêhi Konfederasyonu: Garisan (göçer), Dersevi, Heskeri, Eruhi, Cufi, Cilan aşiretlerini içerir.⁷

Şırnak'ın da yer aldığı Hacı Beyran (Hacı Behram) konfederasyonu Şırnak, Silopi ve Geligoyan (Beytüşşebap ve çevresi) bölgesindeki aşiretler ile herhangi bir aşirete bağlı olmayan halktan meydana gelmişlerdir. Yerleşik hayata geçen Hacı Beyran konfederasyonu, Ekrad taifesinden olup Şafii mezhebindedirler.⁸ Şırnak aşireti günümüzde; Dûdanî, Cafirî, Biligî, Halumerî (Xalumerî), Bewrarî, Belarûyî ve Bîndurî' adı verilen alt kabile ve sülalelerden meydana gelmektedir.⁹

Şırnak ve çevresinde yaşayıp Millî Mücadele'ye destek veren aşiretler Şırnak, Goyan, Dêrşevi ve Batüyan aşiretleridir. Aşiretlerin Millî Mücadele dönemindeki vaziyetleri şu şekildedir: Şırnak Aşireti bu dönemde kendisine bağlı Silopi nahiyesi ile beraber 2 bin civarında silahlı kuvvete sahipti. Aşiretin 1918 yılındaki baş ağası Süleyman Ağa'dır.¹⁰ Goyan aşireti Musul, Bitlis ve Van vilayetlerine dağılmış bir şekilde çeşitli alt kabilelerden meydana gelen bir aşirettir. 1918'de bin haneden fazla halktan meydana gelmekteydi.¹¹ Aşiret, günümüzde Şırnak merkeze bağlı Beytüşşebap-Uludere ilçeleri ve çevresinde yaşamaktadır. Dêrşevi aşiretinin bu dönemdeki reisi, Musul Valisi Memduh Bey tarafından hazırlanan 1918 tarihli rapora göre Ömer Ağa'dır. Dêrşevi aşireti bin kişilik bir silahlı kuvvete sahipti.¹² Dêrşev, günümüzde Şırnak merkeze bağlı olan Alkemer köyüdür. Yine Musul Valisi Memduh Bey'in raporuna göre çeşitli kabilelere ayrılmış olan Batüyan aşiretinin reisi Ömer Ağa'dır.¹³ Aşiretin bu dönemde 500 haneye sahip olduğu tahmin edilmektedir.¹⁴ Aşiret, günümüzde yoğunluklu olarak Şırnak merkeze bağlı Kumçatı beldesinde yaşamaktadır.

⁷ Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s.34-35; Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet* (Çev. Banu Yalkut), İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.271-272; Mehmet Rezan Ekinci, "Şırnak'ın İdari Taksimatı ve İdari Alanda Meydana Gelen Değişimler (1845-1918)", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010, s.492.

⁸ Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s.34; Mesud Ögmen, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinden Cumhuriyet'in İlanına Kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Aşiretlerin Demografik Yapısı" II. *Bingöl Sempozyumu*, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s.9.

⁹ İbrahim Baz v.d., *Şırnak Aşiretleri ve Kültürü*, s.113.

¹⁰ BOA. DH.İ.UM., 10/2.

¹¹ Goyan aşireti hakkında daha fazla bilgi için bkz. BOA. DH.İ.D., 149/9; BOA. DH.İ.UM., 10/2; Bilal Altan, "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Yapı, Sorunlar ve İngilizlerle İlişkiler Açısından Goyan Aşireti", *History Studies*, 12/1 (Şubat 2020), s.18-19.

¹² BOA., DH.İ.UM., 10/2.

¹³ BOA. DH.İ.UM., 10/2.

¹⁴ Şırnak, Goyan, Batuyan ve Dêrşev aşiretleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Gülenç, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şırnak Tarihi (İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı, 1853-1929)*, Konya: Palet Yayınları, 2022, s.88-95.

3. Millî Mücadele Dönemi'nde Şırnak'ta Yaşanan Gelişmeler

Şırnak ve çevresi XX. yüzyılın başlarından itibaren özellikle İngilizlerin ilgisini çekmiştir. Gertrude Lowthian Bell¹⁵ ve daha sonrasında Mark Sykes¹⁶ gibi İngiliz ajan ve diplomatları yüzyılın başlarında Şırnak ve çevresini dolaşarak halkın devlete karşı olan tutumunu öğrenmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda Şırnak ve çevresinin haritalarını çizerek Şırnak aşiretlerinin demografik yapıları hakkında bilgiler toplamışlardır. Dönemin İngiltere Van Başkonsolosluğu görevinde bulunan Mark Sykes, Şırnak'ta aşiret reisi ve aynı zamanda belediye reisi olan Abdurrahman Ağa'yı ziyaret ederek üç gün misafirliğinde bulunmuştur.¹⁷

Birinci Dünya Savaşı ve akabinde Millî Mücadele döneminde Şırnak önemli bir yer teşkil etmiştir.¹⁸ 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Musul'da bulunan 6. Ordu'nun terhis edilmesine bağlı olarak askeri birliklerin yeniden konuşlandırılması gündeme gelmiş ve 6. Ordu'ya bağlı 2. Tümen'in 6. Alay'ı Şırnak'ta konuşlandırılmıştır.¹⁹ Diğer taraftan Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa, Dêrşev aşireti reisi Ömer Ağa ve Batuyan aşireti reisi Ömer Ağa da bölgede cereyan eden İngiliz ve Ermeni tecavüzlerine karşı 12 Nisan 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdikleri telgraflarında, Osmanlı tabiiyetinden başka tabiiyet kabul edemeyeceklerini ifade etmişlerdir.²⁰ Mustafa Kemal Paşa, Erzurum Kongresi akabinde bölgede bulunan aşiret liderlerine Millî Mücadele'yi desteklemeleri dolayısıyla gönderdiği mektuplarından bir tanesini de Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa ve Dêrşevli Ömer Ağa'ya göndermiştir.²¹

Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildiren Şırnak aşiretleri, İngilizlerin Şırnak'ın güneydoğusunda yer alan Zaho kazasını merkez üssü olarak kullanmalarından rahatsızlık duymaktaydılar. Çünkü İngilizler Zaho'da bulunan siyasi temsilcileri üzerinden Ermeniler ile iş birliği yaparak bölgeyi karıştırmaktaydılar.²² İngilizler, bölgedeki siyasi emellerine ulaşmak için aşiretleri Osmanlı Devleti ve Millî Mücadele hareketine karşı kışkırtmaktaydılar. İngilizlerin bu girişimlerini önlemek ve aşiretlerin devletle olan bağlarını kuvvetlendirmek amacıyla Osmanlı Devleti bölgede farklı tedbirler uygulamaya başladı. Uygulanan bu tedbirlerden biri de aşiret reislerini taltif

¹⁵ Ortadoğu'da İngiliz ajanlığı yapan kadın arkeolog ve sanat tarihçisi (d.1868-ö.1926). Bkz. Semavi Eyice, "Bell, Gertrude Lowthian", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: İSAM Yayınları, 1992, s.422.

¹⁶ İngiliz yazar, diplomat, asker ve gezgindir. Ruziye Özsoy ve Cengiz Kartın, "Sir Mark Sykes'in Ortadoğu İzlenimlerine Kısa Bir Bakış", *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2 (2021), s.344-348.

¹⁷ BOA. DH.ŞFR., 294/16; Mark Sykes, *Dar-ul İslam*, London: Bickers&Son, 1904, s.234.

¹⁸ Bilal Altan, "Anadolu Hareketi Sürecinde Şırnak ve Muhiti", *"Tarih Yolunda Bir Ömür" Prof. Dr. Hale Şıvgın'a Armağan*, Ed. Nejla Günay, Necdet Hayta ve Mustafa Can, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2020, s.91.

¹⁹ Oktay Bozan, *Millî Mücadele Döneminde Diyarbakır*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2016, s.61-62.

²⁰ BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/83.

²¹ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyâtına Âit Vesâik*, Ankara: 1927, s.36-37.

²² BOA. DH.ŞFR., 97/337.

etmekti. Dönemin Bitlis Vali Vekili Vehbi Bey, Şırnak aşiretinin Bitlis Vilayeti'ndeki en büyük aşiretlerden biri olduğuna ve İngilizlerin tahriklerine rağmen devlete sadakatle hizmet ettiklerine dikkat çekerek, Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa ve Şırnak ahfadından Süleyman Ağa'ya Mecidiye Nişanı verilmesini talep etti. Bu uygulama ile İngilizlerin ayrılıkçı girişimleri önlenerek aşiretlerin devlete olan bağlılıkları artırılmaya çalışıldı.²³

Şırnak aşiretlerinin Millî Mücadele'yi desteklemeleri İngilizleri harekete geçirdi. Bu dönemde İngiliz yanlısı bir politika izleyen Asuri Patriği Mar Şemun'un kardeşi Davut²⁴ ve Mehmet Cemil²⁵ isimdeki şahıslar, Şırnak aşiret ağalarına gönderdikleri mektuplarında İngilizlere tabiiyetlerini bildirmelerini tehditvari bir şekilde defaatle dile getirmişlerdi.²⁶ İngilizler, Şırnak aşiretlerini kendi taraflarına çekme girişimlerinden netice alamayınca Zaho üzerinden tayyarelerle Şırnak yakınlarındaki Geligoyan aşireti topraklarını ve Silopi yakınlarındaki Bêsbin²⁷ köyünü bombalamaya başladılar. Geligoyan ile Zaho arasındaki Sindiyan mevkiinden Geligoyan'a saldıran İngilizler, burada 150 ölü ve 60 yaralı verdiler. Ayrıca İngilizlere ait iki top ve iki mitralyöz ile çok sayıda silah ve mühimmat da Goyanlılar tarafından ele geçirildi. Goyanlılar bu çatışmada 12 şehit ve yaralı verdiler. Diğer taraftan yine 200'ü süvari olmak üzere 1200 Nesturi, 500 Ermeni ve bir miktar Hintli ile Geligoyan'a bağlı Gerür²⁸ köyünü ele geçiren İngilizler, burada yaşayan Müslüman Kürtlerin 70-80 kadarını yaralamış ve 60 kadarını da şehit etmişlerdi. İngilizler daha önce Goyanlılar tarafından öldürülen İngiliz hâkim-i siyasisinin kanlıları olan Tahir, Hamza, Sadık, Hacı Şaban ve Mehmed Salih isimli şahısların kendilerine teslim edilmediği takdirde harekâta devam edeceklerini bildirmişlerdi.²⁹ Bunun üzerine Goyan aşireti, kendileriyle akrabalık bağı bulunan Şırnak aşiretinden yardım istemişti. Şırnaklılar durumu Harbiye Nezareti'ne bildirerek Goyanlılara yardım edeceklerini ısrarla ifade etmişlerdi.³⁰ Aynı zamanda bölgede bulunan Gevdan, Mamhuran, Jirki ve Elki aşiretleri de Goyanlılarla ittifak etmişlerdi.³¹

İngilizler tarafından 22 Ağustos 1919'da Silopi nahiyesine bağlı Bêsbin köyü ve Cudi Dağı'nın Şırnak istikametine doğru yapılan hava harekâtında, Bêsbin köyünde bulunan bir mescit ve Şırnaklı bir ağanın kasrına (konak) bomba isabet etmiştir. Bu sırada Silopi ahalisi Şırnak aşireti ile birleşerek Zaho'da bulunan İngilizler üzerine gitmeye karar

²³ Suat Özdağ, "Bitlis'te Aşiretler ve Millî Mücadele Döneminde Yaşanan Asayiş Olayları", *Journal of History School*, 14/54 (2021), s.3307-3308.

²⁴ Nesturilerin ileri gelenlerindedir. Bkz. BOA. DH.KMS., 53/4.

²⁵ Siirtli bir mühtedi olduğu tespit edilen Mehmed Cemil hakkında daha fazla bilgiye rastlanılmadı. Bkz. BOA. DH.KMS., 53/4.

²⁶ BOA. DH.KMS., 53/4.

²⁷ Günümüzde Şırnak iline bağlı Silopi ilçesinde yer alan Görümlü beldesidir.

²⁸ Günümüzde Uludere ilçesine bağlı Ortabağ köyüdür.

²⁹ BOA. DH.KMS., 53/70.

³⁰ *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, 53/117 (2004), Belge No: 80.

³¹ BOA. DH.KMS., 50/52.

vermişlerdir.³² Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa, İngilizler tarafından bölgede yapılan bombardıman ve saldırıları 27 Ağustos 1919 tarihinde Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafla bildirmiştir. Telgrafta; İngiliz hükümeti tarafından Zaho'da toplanan Ermeni çetelerinin bölgeye tecavüz ederek, köyleri ve mescitleri tayyareler ile bombaladıkları ve bunun sonucunda birçok masum çocuk ve kadının öldürüldüğünü beyan etmiştir. Abdurrahman Ağa şimdiye kadar merkezî hükümetin emrine sadık kalarak herhangi bir karşılık vermediklerini fakat bugünlerde yapılan mezalime artık dayanacak hallerinin olmadığını, aşiretlerin öfkesinin kontrol edilemez bir seviyeye geldiğini ifade ederek artık Ermeni ve İngilizlere karşı savaşılmaya mecbur olduklarını belirtmiştir.³³

Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa'nın bölgede gelişen olayları merkeze bildirmesi üzerine Dâhiliye Nezareti tarafından Bitlis Vilayeti ve Siirt Mutasarrıflığı'na gönderilen telgrafnamede; Şırnak'ta yaşanan olaylar hakkında araştırma yapılması ve durumun ayrıntılı bir şekilde açıklanarak ivedilikle kendilerine bildirilmesi talep edilmekteydi. 28 Ağustos 1919'da Dâhiliye Nezareti tarafından Bitlis Vilayeti ve Siirt Mutasarrıflığı'na gönderilen telgrafnamede, bölgede yaşanan olaylarla ilgili şu sorulara ivedilikle cevap verilmesi istenmiştir:

1. Zaho'da toplanan bir Ermeni çetesinin İngilizlerle birlikte sınırı tecavüz ederek köylerini ve mescitlerini tayyarelerle bombalayıp bir takım masum kadın ve çocuğu öldürdükleri gerçekten meydana gelmiş midir?
2. Böyle bir tecavüz meydana gelmişse hangi gün ve hangi taraftan saldırı gerçekleşmiştir?
3. Ermenilerin yanında başka yabancı asker var mıdır? Var ise miktarları yaklaşık olarak ne kadardır?

Dâhiliye Nezareti tarafından gönderilen telgrafta ayrıca ahalinin olaylara karışmaması, Müslümanlarla Ermeniler arasında çatışma çıkmasına kesinlikle meydan verilmemesi istenerek yaşanacak herhangi bir olayın yabancı müdahalesine sebep olacağı ve böylece buraların işgal edilebileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiş; çetelere, yalnızca askeri kuvvetlerle karşılık verilmesi noktasında uyarılarda bulunulmuştur.³⁴

İngiliz ve Ermenilerin bölgede başlattıkları harekât ve Şırnaklıların bu harekâta verdiği tepki dönemin istihbarat raporlarına da yansımıştır. 30 Ağustos 1919 tarihli, 13. Kolordu Kumandanı Miralay Cevdet Bey tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen ve Şırnak'ta yaşanan gelişmeleri konu edinen istihbarat raporunda bölgede yaşanan olaylar şu

³² BOA. DH.KMS., 53/4; BOA. DH.KMS., 53/65; *Harb Tarihi Vesikaları Dergisi*, 4/14 (1955), Vesika No: 376.

³³ BOA. DH.KMS., 53/4.

³⁴ BOA. DH.KMS., 53/4.

şekilde izah edilmiştir: Orduya, aşiretlerin yatıştırılması ve meselenin içeriğinin acil bir şekilde bildirilmesini emrederek 2. Tümen'i Şırnak'ta topladım. Şırnak'ın dağlık bir araziye sahip olması ve iâşe bakımından yetersiz bir yer olması nedeniyle 500 kişiden oluşan askeri birliğin ihtiyaçlarının giderilmesi zordur. Bu nedenle aşiretleri nasihatlerle yatıştırmaya çalışacağım. Aşiretler, ancak İngilizlerin bölgelerine yaptıkları tecavüzlerden vazgeçmeleriyle yatışacaklardır. Bu yapılmadığı takdirde meselenin önü alınmaz. Sadece Siirt Sancağı'nda ahalinin elinde abartısız 20 bin harp tüfeği bulunmaktadır. Ortaya çıkacak millî ve dinî bir harekâta, Kolordu kesinlikle aşiretleri yatıştırmak için zor kullanmayacak ki buna kuvvetlerimiz dahi yetersiz kalacaktır. Öteden beri aşiretleri hükümet aleyhine kışkırtan ve İslamiyet'in bir numaralı düşmanı olan Musul hâkim-i siyasisi Leçman'ın izlediği politika, ahalinin yatıştırılmasına engel olmaktadır. Bu nedenle Musul hâkim-i siyasîsi Leçman'ın hemen Musul'dan kaldırılması gerekmektedir.³⁵

Dâhiliye Nezareti, 4 Eylül 1919'da Musul'da bulunan İngiliz Askeri Kuvvetleri Kumandanlığı'na; Şırnak'ta yapılan bombardıman hakkında bir protesto telgrafnamesi göndermiştir. Telgrafta şöyle denilmiştir: "Tayyareleriniz Ağustos'ta Diyarbakır hududu civarında olan Cizre kazasının Bêsbin karyesi üzerine gelerek bomba atmışlar ve karye camiinin bir tarafını tahrip etmişlerdir. Bunun üzerine aşair heyecana gelerek Zaho'ya taarruz etmek tasavvurunda bulunmuşlar ise de mahalince menedilmişlerdir. Mıntıkamız dâhiline tecavüz etmek suretiyle olan bu tayyare taarruzunu şiddetle protesto eder ve atiyen aşairin heyecanına mucip olacak tahribata sebebiyet verecek bu gibi taarruzlarda bulunulmamasını rica eylerim."³⁶

İngilizlerin Musul Siyasi Temsilcisi bölgede yaptıkları bombardımanın akabinde Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa'ya 28 Eylül 1919'da gönderdiği mektubunda; İngilizler tarafından bölgede bulunan Hristiyan köyleri himaye ve muhafaza etmek üzere "Taberiye" adı verilen bir askeri kuvvetin oluşturulduğunu, bu kuvvetin sayısının 2 bin civarında olduğunu ve Şırnak'a yakın Hristiyan köylerinde konuşlandığını bildirerek Şırnak aşiretlerine gözdağı vermiştir.³⁷ Tüm bu bombardımanlar, işgal girişimleri, misyoner ve işbirlikçilerin faaliyetlerine rağmen Şırnak aşiretleri Millî Mücadele'ye desteklerini sürdürmüşlerdir. Bu dönemde Millî Mücadele'ye destek veren Şırnak ağaları ve liderlerinin izledikleri politika ve tutumları aşağıda ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

³⁵ *Harb Tarihi Vesikalari Dergisi*, 3/9, Ankara: E. U. Basımevi, 1954, Vesika No: 3.

³⁶ BOA, DH.KMS., 53/7.

³⁷ Selçuk Ural, "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 39 (2007), s.451-452.

4. Millî Mücadele'ye Destek Veren Şırnak ve Çevresindeki Ağalar ve Liderler

4.1. Abdurrahman Ağa (Şırnak Belediye Reisi)

Şırnak kazası belediye reisliği görevinde bulunan Abdurrahman Ağa, Millî Mücadele döneminde Şırnak'ta aktif rol alan en önemli şahsiyetlerden biridir. İngilizlerin 1919 yılı başlarında ajan ve işbirlikçileriyle beraber bölgede başlattıkları propaganda faaliyetlerini Abdurrahman Ağa, şiddetli bir şekilde protesto etmiştir. İngilizlerin, Şırnak çevresinde yaptıkları tahribata karşı çıkan Abdurrahman Ağa'nın, İngilizler aleyhine bir beyanname neşrettiği iddia edilmişse de bunun Ermeniler tarafından uydurulduğu tespit edilmiştir. Dönemin Dâhiliye Nazırı Cemal Bey, Bitlis Vilayeti'ne gönderdiği telgrafında, bu gibi teşebbüslerin memleketin selameti açısından çok kötü sonuçlara neden olacağını, İtilaf devletleri ve Hristiyan halk tarafından şikâyet konusu olabilecek hareketlerden kaçınılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁸ Dâhiliye nazırının bu sağduyulu uyarılarına rağmen Abdurrahman Ağa, İngilizlerin kendi bölgelerine geldikleri takdirde iyi karşılanmayacaklarını belirtmiştir. Hatta Abdurrahman Ağa bölgedeki Kürt aşiret reislerine, İngilizlerin aleyhinde hareket etmeleri hususunda çok sert mesajlar da göndermiştir. Ayrıca Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa, Heverki reisi Ali Batı ve Selayihe reisi Ramazan buluşup İngiliz karşıtı bir konfederasyon kurmuşlardır.³⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Kongresi sonrası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiret ağalarına gönderdiği ve Millî Mücadele'nin ana hatlarını çizdiği mektuplarda, Şırnak Ağası Abdurrahman'ın ismi de yer almaktaydı. Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa tarafından 13 Ağustos 1335/1919 tarihinde "Şırnaklı Abdurrahman Ağa Hazretlerine, Dêrşevli Ömer Ağa Hazretlerine, Muşarlı Resul Ağa Hazretlerine" başlığıyla gönderilen telgrafın içeriği şu şekildedir: "Vatanperver Efendim; zatîâlinizin makam-ı muallâ-yı hilafet ve saltanata olan merbûtiyetleri ve mukaddes vatanımızın Ermeni ayakları altında çiğnenmesine katiiyen razı olamayacakları cümlelerin müsellemidir. Bugüne kadar ibraz buyurmuş olduğunuz âsar-ı fazilete yakından muttali olduğum için zât-ı âlînizi vatan ve millet için çalışmak hususunda hasr-ı hayat eden vatanperverânın başında göreceğimden eminim. Erzurum Kongresi'nce tanzim olunan beyanname ve nizamnamelerden lüzumu kadarını takdim ediyorum. Teşkilâtın o havalice sürat ve sühulet-i tatbiki ve muzır düşman telkinatına katiiyen mâni olmak hususlarında hâmiyet ve gayret-i müsellemelerinin âsarına kemal-i itmînân ile intizar eyler ve gözlerinizden öperim efendim."⁴⁰

³⁸ BOA. DH.ŞFR., 97/337; Bozan, *Millî Mücadele Döneminde Diyarbakır*, s.103.

³⁹ Bozan, *Millî Mücadele Döneminde Diyarbakır*, s.128.

⁴⁰ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyâtına Âit Vesâik*, s.36-37.

Mustafa Kemal Paşa'nın Abdurrahman Ağa'ya gönderdiği telgraf, elbette ki bölgede İngiliz yanlısı politika izleyen şahısları rahatsız etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Abdurrahman Ağa'ya gönderdiği telgraftan on üç gün sonra 25 Ağustos 1919'da İngiliz yanlısı ve işbirlikçisi olduğu anlaşılan Mehmed Cemil isimindeki şahıs, Abdurrahman Ağa'ya bir mektup göndermiştir. "Muhterem Âziz Ağamız Abdurrahman Ağa'ya" başlığıyla gönderilen mektubun içeriğinde Mehmed Cemil tehditvari bir şekilde; bir aşiretin bir devlete karşı gelemeyeceğini ve İngilizlere karşı savaşan devletlerin başlarına neler geldiğini hatırlatarak, Abdurrahman Ağa'dan İngilizlere başvurarak bağlılık bildirmesini istemiştir.⁴¹ Fakat Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa, İngilizlerin her türlü saldırı ve tehditlerine rağmen Millî Mücadele'de Anadolu hareketine bağlılığını bildirerek Şırnak ve çevresinin İngilizlerin hâkimiyetine geçmesine engel olmuştur.

4.2. İzzet Süleyman Efendi (Şırnak Kazası Müdafaa-i Hukuk Reisi)

Mondros Mütarekesi'nden sonra Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Şırnak şubesi reisliğinde bulunan İzzet Süleyman Efendi, Sakarya muharebeleri döneminde cemiyet adına TBMM Hükümeti'ne gönderdiği telgraflarında Millî Mücadele'yi desteklediklerini ifade etmiştir. İzzet Süleyman Efendi'nin konu ile ilgili TBMM Hükümeti'ne iki telgraf gönderdiği tespit edilmiştir. Bu telgraflardan ilki, Şırnak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Süleyman imzasıyla, Şırnak'tan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderilen ve Sakarya Savaşı'nda elde edilen başarıyı tebrik eden telgraftır.

12 Ağustos 1921 tarihli telgraf, "Ankara'da Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne" başlığını taşımaktadır. Telgrafın içeriği şu şekildedir: "Din-i mübin-i Ahmedi'nin ortadan kalkmasına azmeden adi Yunan hükümetinin taarruzuna karşı ordumuzun fedakârca hareketi ve ruhaniyet-i peygamberînin yardımıyla mağlubiyeti hakkındaki tebligat bilumum ümmet-i naciye-i İslamiyenin sadık kalplerini şad etmekle bu konudaki başarıların bundan sonra da elde edilmesini Cenab-ı Allah'tan niyaz eder ve umum kumandanlığın deruhte edilmesinden dolayı arz-ı teşekkür ve tebrik eyleriz."⁴²

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 22 Ağustos 1921 tarihli ve 273 sayılı nüshasında "Eruh'tan Orduya Selam" başlığıyla yayımlanan diğer bir telgraf umûm Bohtan aşâiri nâmına Müdafaa-i Hukuk Reisi ve Eruh Müftüsü Muhiddin, Şırnak kazası Müdafaa-i Hukuk Reisi İzzet Süleyman, Eruh Belediye Reisi Hakkı, eşraftan Eruh aşireti reisi Yakub ve eşraftan Mustafa Efendi imzalarıyla gönderilmiştir: Telgrafın içeriği ise şu şekildedir: "Eruh: 22 Ağustos. Cenâb-ı Hakk'ın inâyeti ve Peygamber efendimizin şefaâtî ve kahraman ordularımızın fedakârlığı sayesinde düşmanın tasavvurat-ı mel'ûnesinin her veçhile akâmete mahkûm edilmesi kalb-i Müslimanı dilşâd eylemiştir. Alçak düşmanı

⁴¹ BOA. DH.KMS., 53/4.

⁴² Haluk Selvi ve Bülent Cırık, *Millî Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2020, s.345.

tamamen tard u mahv edinceye kadar mâlen ve bedenen her türlü fedâkarlığı bütün mevcudiyetimizle ihtiyar edeceğimizi ilan ve selam ve ihtiramlarımızın mukaddes muhterem kahraman ordumuza iblâğını ricâ ideriz.”⁴³

4.3. Alihan Ağa

Alihan Ağa, Şırnak doğumlu olup Şırnak aşiretlerinden “Sorradeler” namıyla tanınan aileye mensuptur. Alihan Ağa, Birinci Dünya Savaşı’nda gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katılmıştır. Alihan Ağa’nın bu dönemdeki faaliyetlerine ilişkin bilgilere, ailesinin elinde bulunan döneme ait arşiv belgelerinden ulaşılmıştır.⁴⁴ Bu belgelerden üçü önem arz etmektedir. Dört madde halinde yazılan ilk belgede Alihan Ağa; Birinci Dünya Savaşı’nda Şırnak kazasından gönüllü olarak “vatan uğrunda fedâ-yı can itmek kastıyla” savaşa katıldığının belgelerle sabit olduğunu, birtakım arkadaşlarıyla Birinci Dünya Savaşı’na ikinci defa katıldığını, o sırada bir Rus komutanını öldürüp komutana ait at ve şahsi eşyaları o sırada komutanı olan Nureddin Bey’e teslim ettiğini ifade etmiştir. Alihan Ağa ayrıca 1919/1920’de Abdülkerim ismindeki bir hain casusu da yakalayıp hükümete teslim ettiğini ve Nesturi harekâtına Musa Paşa ile beraber katılarak çeşitli fedakârlıklar yaptığını belirtmiştir.⁴⁵

İkinci belge Alihan Ağa’nın hangi askeri birliğe ne zaman katıldığı hakkındadır. Belge, *Şırnak kazasında bulunan Ağa-yı Sorzade Alihan Bey’e* başlığı ile görev yaptığı askeri birlik tarafından kendisine gönderilmiştir. R. 29 Nisan (1)331/M.12 Mayıs 1915 tarihli belgenin transkripsiyonu şöyledir: “Üç yüz otuz senesinin Kânunuevvel’inin ibtidâsından Nisan yigirmi dokuzuncu gününe değin balâda kendisi muharrer Ali Han Bey alayımızda gönüllü efrâd olarak istihdâm olunarak beher muharebelere iştirâk itmiş olmağın hüsn ü hal ashabından olduğunu mübeyyen mazbatamızdır.”⁴⁶ Mazbatanın sonunda başta alay ve tabur komutanları olmak üzere sekiz askeri amirin mühürleri, isimleri ve rütbeleri yer almaktadır. Belgeye göre Alihan Ağa, İhtiyat 11. Alay Taburu’nda gönüllü olarak görev yapmıştır.

Üçüncü belge ise Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Alihan Ağa’nın şahsına yazdığı teşekkür telgrafnamesidir.⁴⁷ Telgrafname R. 27 Haziran 1339/M.27 Haziran 1923 tarihli ve 1316 numaralı olup Ankara’dan *Şırnak Aşiret Reisi Ağa-yı Sorzade Ali Han’a* başlığıyla gönderilmiştir. Telgrafnamede Gazi Mustafa Kemal Atatürk, “Hissiyât-ı vatanperverânemize teşekkürler ederim.” şeklinde Alihan Ağa’ya vatanseverliği için teşekkür etmiştir.

⁴³ *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Ağustos 1921, No: 273.

⁴⁴ Alihan Ağa ile ilgili belgeler, torunu Alihan Uysal tarafından çalışmamızda kullanılmak üzere tarafımıza verilmiştir.

⁴⁵ Alihan Uysal Arşivi, Belge No: 1.

⁴⁶ Alihan Uysal Arşivi, Belge No: 2.

⁴⁷ Alihan Uysal Arşivi, Belge No: 3.

4.4. Hacı Yusuf Ağa

Hacı Yusuf Ağa, Şırnak aşireti ağalarından olup, II. Abdülhamit döneminde kurulan ve aşiretlerden müteşekkil olan Hamidiye Alayları'nın Şırnak aşireti reisi sıfatıyla 50. Alay Kaymakamı olarak görev yapmıştır.⁴⁸ Millî Mücadele dönemine gelindiğinde Hacı Yusuf Ağa'nın Anadolu hareketine destek verdiği görülmektedir. Mehmet Cemil ismindeki İngiliz yanlısı ve işbirlikçisi şahıs, 25 Ağustos 1919 tarihinde Hacı Yusuf Ağa'ya gönderdiği mektubunda; İtilaf devletlerine karşı gelen aşiretlerin bugün vatanlarını terk ederek dağ başlarına çekildiğini, bir aşiretin bir devlete karşı gelemeyeceğini ve İngiltere Devleti'ne karşı savaşılan devletlerin bile başlarına neler geldiğini hatırlatarak Hacı Yusuf Ağa'dan İngiltere Devleti'ne bağlılığını bildirmesini ve aşiretinin İngilizlere karşı gelmemesi için aşiret mensuplarına uyarıda bulunmasını istemiştir.⁴⁹

Hacı Yusuf Ağa, İngiliz işbirlikçisi Mehmet Cemil'in tehditvari mektubuna rağmen diğer aşiret ağaları ve liderleri ile birlikte Anadolu hareketinin yanında yer almıştır. Hacı Yusuf Ağa, İngilizlerin Geligoyan'a yaptıkları saldırı sırasında Zaho'da bulunan ve isminin Mihail olduğu tespit edilen bir şahıstan İngiliz ordusunun durumu hakkında gizli bir şekilde bilgi almıştır.⁵⁰ Böylelikle Şırnak aşiret ağalarının Zaho'da bulunan İngilizler üzerine yapacağı muhtemel bir saldırıda önceden bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır.

4.5. Süleyman Tatar Ağa

Şırnak'ın önemli aşiret ağalarından ve liderlerinden olan Süleyman Tatar Ağa, bölgede Millî Mücadele'yi destekleyen bir diğer önemli aktördür. Şırnak ve çevresinde İngiliz yanlısı politika izleyen Asûri Patriği Mar Şemun'un kardeşi Davut, 16 Ağustos 1919 tarihinde Süleyman Tatar Ağa'ya bir mektup göndermiştir. "Şırnak Ağalarından Süleyman Tatar Ağa'ya" başlıklı mektupta Davut, İngilizlere teslim olmak istemeyen fesat ve fitnecilere itibar etmemesi gerektiğini, Kürt evladının bu savaşta galip olamayacağını, bugün Almanya gibi bir devletin dahi İngilizlere teslim olduğunu ifade ederek İngilizlerle iletişime geçip bağlılığını bildirmesini istemiştir.⁵¹

Süleyman Tatar Ağa, İngilizler ve onların işbirlikçilerinin tehditlerine rağmen Anadolu hareketini destekleyerek diğer Şırnaklı ağalar ve liderlerle beraber gerek cephe gerekse de cephe gerisinde Rus, Ermeni, İngiliz ordu ve çetelerine karşı aktif bir şekilde mücadele etmiştir.⁵²

⁴⁸ BOA. DH.KMT., 406/63.

⁴⁹ BOA. DH.KMS., 53/4.

⁵⁰ BOA. DH.KMS., 53/70.

⁵¹ BOA. DH.KMS., 53/4.

⁵² Ömer Obuz, "Millî Mücadele'ye "Şark"tan Bir Destek: Siirt Örneği", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27 (2017), s.266.

4.6. Temerhan Ağa

Şırnak'ın ağalarından olan Temerhan Ağa, bölgede Millî Mücadele'yi destekleyen bir diğer önemli şahıstır. Şırnak ve çevresinde İngiliz yanlısı politika izleyen Asûri Patriği Mar Şemun'un (Shimun) kardeşi Davut, Temerhan Ağa'ya gönderdiği mektubunda İngiliz Devleti'nin kendisine karşı gelen aşiret ağalarına neler yaptığını hatırlatarak, İngilizlere karşı gelme gibi yanlış bir harekette bulunmamasını ve İngilizlerle irtibat kurarak bir an önce bağlılığını bildirmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁵³ Fakat Temerhan Ağa diğer Şırnak aşireti ağalarıyla birlikte İngilizlere karşı gelmiştir.

4.7. Batüyan Aşireti Reisi Ömer Ağa

Millî Mücadele döneminde bölgede aktif rol oynanan liderlerden biri de Batüyan aşireti reisi Ömer Ağa'dır. Babasının adı Temer Ağa'dır. Ömer Ağa bu dönemde orduya destek olarak hayvanlar bağışlamıştır. Bu nedenle bir kıta iftihar madalyası ile ödüllendirilmesi gündeme gelmiştir.⁵⁴

4.8. Dêrşevi Aşireti Reisi Ömer Ağa

Dêrşevi aşireti reisi Ömer Ağa 12 Nisan 1919'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirmiştir.⁵⁵ R.13 Ağustos 1335/M.13 Ağustos 1919 tarihinde Sabık Üçüncü Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa tarafından Şırnak aşiret liderlerine gönderilen ve Millî Mücadele'yi desteklemelerini isteyen telgrafında Dêrşevi aşireti reisi Ömer Ağa'nın ismi de yer almaktaydı.⁵⁶

4.9. Beytüşşebap Aşireti Reisi İsmail Ağa

Beytüşşebap aşireti reisi İsmail Ağa, 15 Haziran 1919'da Van Valisi Haydar Bey'in daveti üzerine Van'a giderek Osmanlı Devleti'ne olan sadakatini bildirmiştir.⁵⁷

5. Sonuç

Mondros Mütarekesi'nden sonra dört bir taraftan işgale uğrayan Anadolu topraklarında yüzyıllardır Türk-İslam çatısı altında birlik ve beraberlik içerisinde yaşayan halk, kurtuluş çareleri aramaya başlamıştır. Böylece Millî Mücadele ruhu ortaya çıkmıştır. Bu mücadelede Şırnak halkının Anadolu hareketine bağlılıklarını bildirmeleri İngilizleri rahatsız etmiştir. İngilizler, Şırnak'a bağlı Bêspin ve Goyan taraflarına düzenledikleri hava saldırılarında birçok masum insanın vefat etmesine ve yerleşim birimlerinin tahrip olmasına neden olmuşlardır. Bu noktada Şırnak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Şırnak aşiret ağaları ve eşrafının İngilizlerin her türlü tehditlerine rağmen verdikleri mücadeleler takdire şayandır.

⁵³ BOA. DH.KMS., 53/4.

⁵⁴ BOA. DH.KMS., 48/49.

⁵⁵ BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/83.

⁵⁶ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyâtına Âit Vesâik*, s.36-37.

⁵⁷ BOA. DH.KMS., 50/25.

Dönemin Şırnak Belediye Reisi ve aynı zamanda Şırnak aşireti ağası Ağa-yı Sorzâde Abdurrahman bölgede yaşanan gelişmeleri merkeze bildirmekte ve merkezden gelen tavsiye ve talimatlarla Şırnak ve çevresini İngiliz işgallerine karşı diğer ağa ve liderlerle birlikte korumaya çalışmışlardır. Şırnak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi İzzet Süleyman Efendi Sakarya Muharebesi'nin kazanılmasını müteakip TBMM Hükümeti'ne gönderdiği telgraflarında destek ve tebriklerini bildirmiştir. Şırnak ağalarından Alihan Ağa ve Süleyman Tatar Ağa gönüllü olarak kurtuluş mücadelesinde yer alarak orduya katılmışlardır. Ayrıca, dönemin Batüyan aşireti reisi Ömer Ağa, Dêrşevi aşireti reisi Ömer Ağa ve Beytüşşebap aşireti reisi İsmail Ağa Anadolu hareketine bağlılıklarını bildirmişlerdir.

Kaynaklar / References

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- BOA., BEO., 176/13151.
 BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/83.
 BOA. DH.İ.UM., 10/2.
 BOA. DH.İD., 149/9.
 BOA. DH.KMS., 48/49; 50/25; 50/52; 53/4; 53/65; 53;70.
 BOA. DH.KMT., 406/63.
 BOA. DH.ŞFR., 294/16; 97/337; 153/113.

Alihan Uysal Arşivi

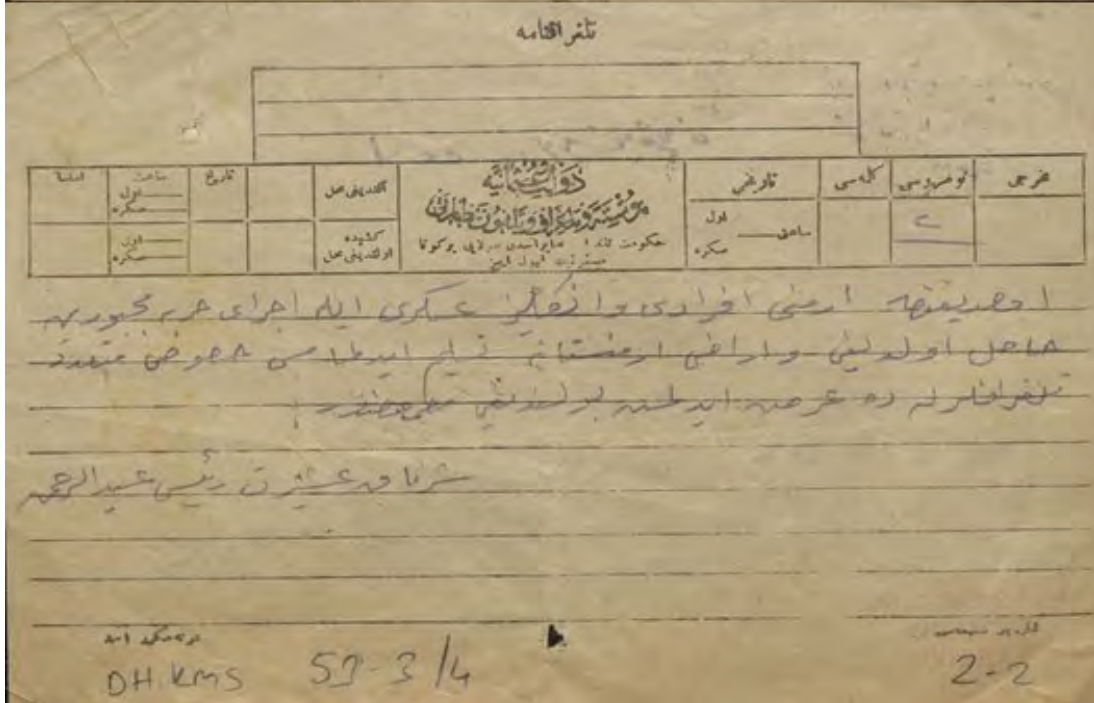
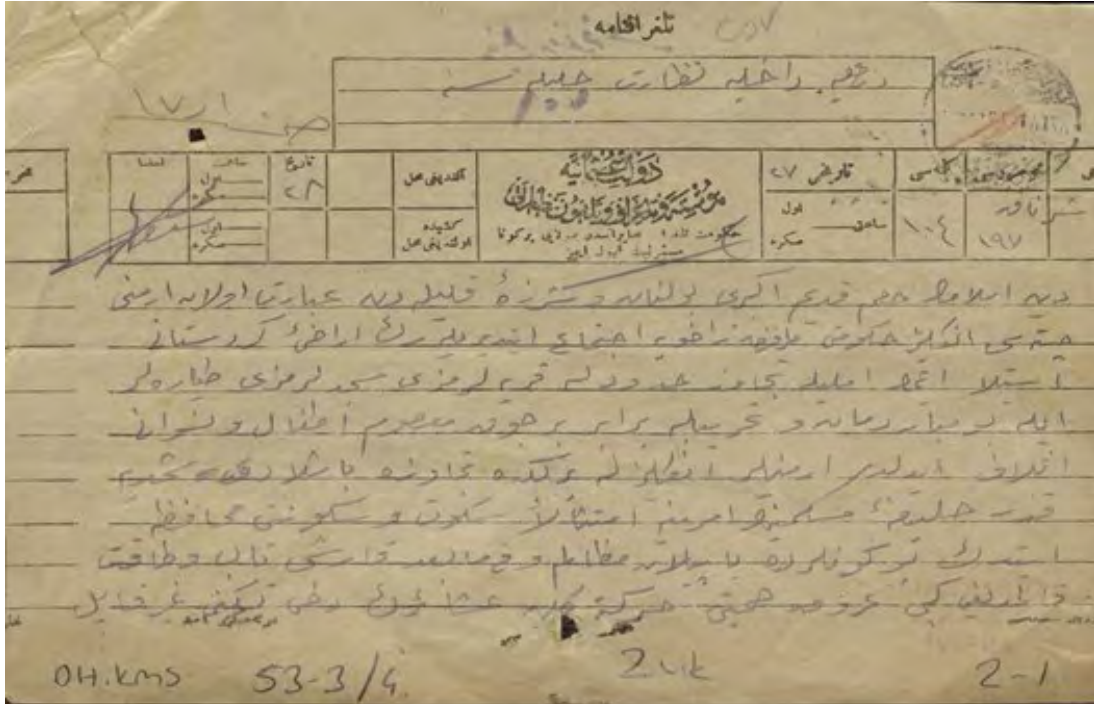
- Belge No: 1; 2; 3.
 Süreli Yayınlar: Gazete ve Dergiler
Askerî Tarih Belgeleri Dergisi. 53/117 (2004).
Hâkimiyet-i Milliye. 26 Ağustos 1921.
Harb Tarihi Vesikaları Dergisi. 3/9 (1954).
Harb Tarihi Vesikaları Dergisi, 4/14 (1955).

Makale ve Kitaplar

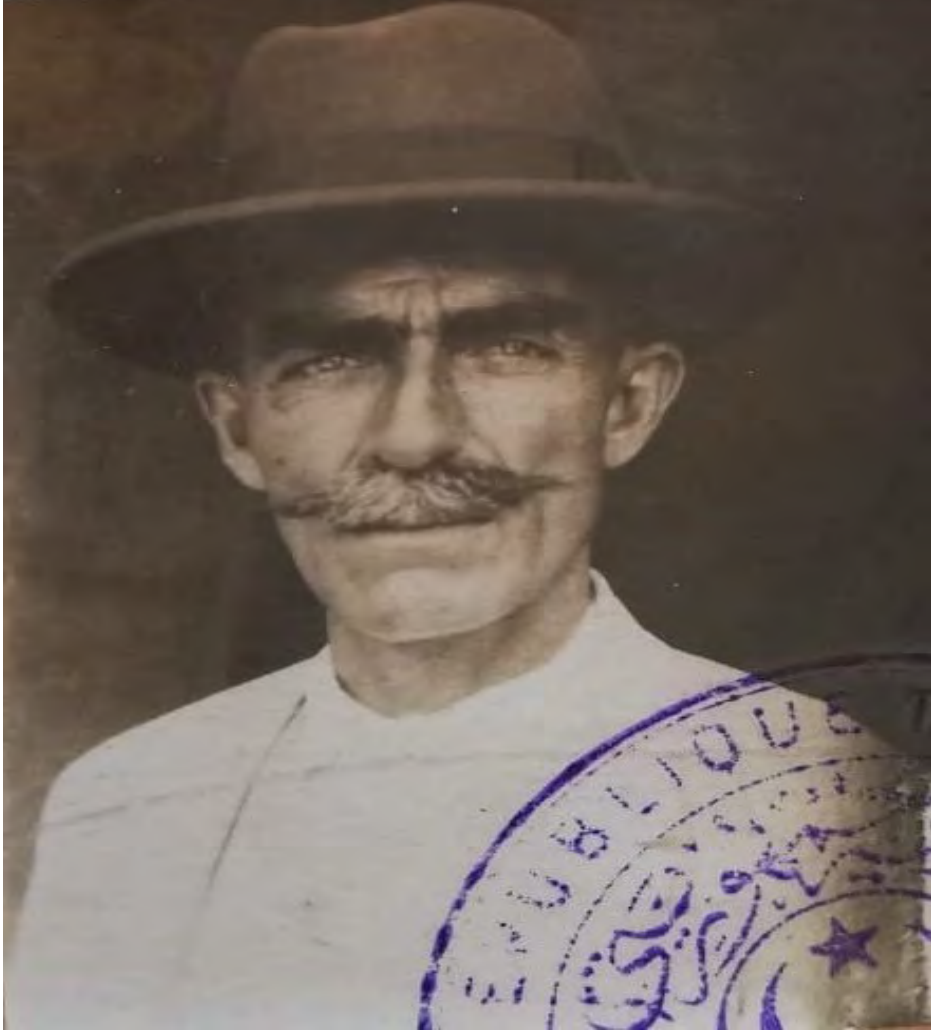
- Altan, Bilal. "Anadolu Hareketi Sürecinde Şırnak ve Muhiti". *"Tarih Yolunda Bir Ömür" Prof. Dr. Hale Şıvgın'a Armağan*. Ed. Nejla Günay, Necdet Hayta ve Mustafa Can. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları, 2020, ss.85-100.
- Altan, Bilal. "Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Yapı, Sorunlar ve İngilizlerle İlişkiler Açısından Goyan Aşireti". *History Studies*. 12/1 (Şubat 2020): 15-33.
- Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk Muhteviyâtına Âit Vesâik*. Ankara: 1927.
- Atatürk, Gazi Mustafa Kemal. *Nutuk*. Ankara: 1927.
- Baz, İbrahim, Nurdan Şarman, Gazal Cengiz, Şahin Ölgen. *Şırnak Aşiretleri ve Kültürü*. Ed. İbrahim Baz ve Nurdan Şarman. Ankara: Şırnak Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, 2015.
- Belen, Fahri. *Türk Kurtuluş Savaşı*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014.
- Bozan, Oktay. *Millî Mücadele Döneminde Diyarbakır*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2016.
- Bruinessen, Martin Van. *Ağa, Şeyh, Devlet*. Çev. Banu Yalkut. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Ekinçi, Mehmet Rezan. "Şırnak'ın İdari Taksimatı ve İdari Alanda Meydana Gelen Değişimler (1845-1918)". *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Eyice, Semavi. "Bell, Gertrude Lowthian". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: İSAM Yayınları, 1992.
- Gökbilgin, M. Tayyib. *Millî Mücadele Başlarken*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Gökçalp, Ziya. *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- Gülenç, Ahmet. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şırnak Tarihi (İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı, 1853-1929)*. Konya: Palet Yayınları, 2022.

- Obuz, Ömer. "Millî Mücadele'ye "Şark"tan Bir Destek: Siirt Örneği". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 27 (2017): 264-176.
- Öğmen, Mesud. "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinden Cumhuriyet'in İlanına Kadar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Aşiretlerin Demografik Yapısı". *II. Bingöl Sempozyumu*. Bingöl: Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.
- Özdağ, Suat. "Bitlis'te Aşiretler ve Millî Mücadele Döneminde Yaşanan Asayiş Olayları". *Journal of History School*. 14/54 (2021): 3288-3322.
- Özer, Ahmet. *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*. Ankara: Elips Kitap Yayıncılık, 2003.
- Özsoy, Ruziye ve Kartın, Cengiz. "Sir Mark Sykes'ın Ortadoğu İzlenimlerine Kısa Bir Bakış". *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 5/2 (2021): 341-364.
- Selvi, Haluk ve Cırık, Bülent. *Millî Mücadele'de TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2020.
- Sykes, Mark. *Dar-ul İslam*. London: Bickers&Son, 1904.
- Türkay, Cevdet. *Başbakanlık Arşivine Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- Ural, Selçuk. "Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 39 (2007): 425-463.

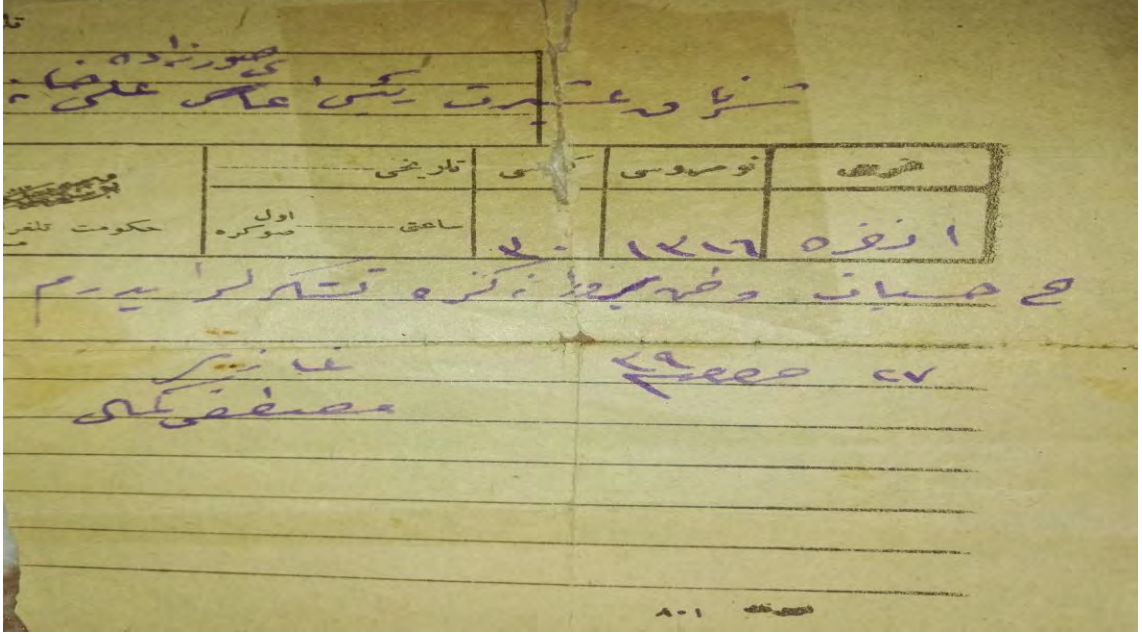
EK 1. İngilizlerin bölgede yaptıkları bombardıman hakkında Şırnak aşireti reisi Abdurrahman Ağa tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen telgrafname. (27 Ağustos 1919/BOA. DH.KMS., 53/4)

EK 2. Millî Mücadele döneminde büyük yararlılık gösteren Şırnak aşireti ağalarından Alihan Ağa.

EK 3. Gazi Mustafa Kemal tarafından Şırnak aşireti reisi Ağa-yı Sorzâde Ali Han'a gönderilen teşekkür telgrafnamesi. (27 Haziran 1339/1923/Alihan Uysal Arşivi)

Yazar Hakkında / About Author

**Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜLENC | Trabzon Üniversitesi |
ahmetgulenc[at]trabzon.edu.tr | ORCID: 0000-0003-1626-7271**

Ahmet Gülenç, 2011 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını Gaziantep Üniversitesi Tarih Bölümü'nde 2013'te tamamladı. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih Bölümünde 2014'te başladığı doktora eğitimini, 2020'de "Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Diyarbakır 1839-1876 (İdari ve Sosyo-ekonomik Yapı)" başlıklı doktora tezi ile tamamladı. 2016-2020 yılları arasında aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2022'de Trabzon Üniversitesi, Tarih Bölümüne Dr. Öğr. Üyesi olarak atandı. Halen aynı üniversitede çalışmalarına devam etmektedir. Yazarın Osmanlı tarihinin idari, sosyal ve ekonomik yapısı üzerine çeşitli ulusal/uluslararası makale ve sempozyum bildirileri, kitap ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Yazar İngilizce ve Osmanlı Türkçesi bilmektedir.

**Assist. Prof. Dr. Ahmet GÜLENC | Trabzon University |
ahmetgulenc[at]trabzon.edu.tr | ORCID: 0000-0003-1626-7271**

Ahmet Gülenç graduated from Kahramanmaraş Sütçü İmam University, History Department in 2011. He completed his master's degree in Gaziantep University, Department of History in 2013. He started his doctoral studies in Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Department of History in 2014 and completed his doctorate in 2020 with his doctoral thesis titled "Administrative, social and economic history of Diyarbakır: From Tanzimat to the first constitutional era (1839-1876)". He worked as a Research Assistant at the same university between 2016-2020. In 2022, he was appointed as an Assistant Professor Dr. to the History Department of Trabzon University. He still continues his studies at the same university. The author has various national/international articles and symposium papers, books, and book chapters on the administrative, social and economic structure of Ottoman history. The author knows English and Ottoman Turkish.